

ЕТНОФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ В БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК С КОРЕНА *ТУРК-*

Димитър ВЕСЕЛИНОВ, Милена ЙОРДАНОВА

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
E-mail: d_vesselinov@yahoo.fr; yordanova_milena@yahoo.com

ETHNOPHRASEOLOGISMS IN BULGARIAN USING THE ROOT *TURK-*
Dimitar VESSELINOV, Milena YORDANOVA

St. Kliment Ohridski University of Sofia
E-mail: d_vesselinov@yahoo.fr; yordanova_milena@yahoo.com

ABSTRACT: The current study is devoted to the Bulgarian ethnic-specific phraseologisms formed by the root *turk-*. The focus is upon the investigation of the linguistic means used to express the mental picture a nation can have about another one. The topos is the Bulgarian part of the Balkan language scene, while the chronos of the current study encompasses the first two decades of the XXI century. Among the sources of language material excerption are the traditional monolingual dictionaries, phraseological dictionaries, the press, and the actual internet-forum communication. The corpus includes 96 ethno-specific phraseologisms, grouped in 18 semantic fields, which allow us to reconstruct an aspect of the Bulgarian language scene.

The Bulgarian linguistic environment is characterized by its dynamism and adequate reflection of the changes that are brought about regionally and globally, which is aided by the role of the mass media. Historically, ethnophraseologisms are primarily connected with the linguistically expressed realia from the time of the Ottoman Empire and the administrative division and the government characteristics of that period. They are limited in number and are usually found in texts regarding our past. The intensive economic, transport, tourist and cultural contacts, the development and the boom of Oriental cuisine not only update and breathe new life to almost forgotten expressions, but also introduce a number of new ethnophraseologisms, which change the lexicological landscape of contemporary Bulgarian and new ways of expressivity and connotation are brought to the fore.

KEYWORDS: Ethnophraseologism, Ethnoimagology, Representation of the Word, Phraseology, Bulgarian language, Turkish language, Ethnolinguistics, Empruntology

Балканският ареал със своята бурна многовековна история предлага широки перспективи за разгръщане на изследователския потенциал на лингвистичната етноимагология за провеждане на разноаспектни теренни проучвания. Епистемологичният фокус на лингвистичната етноимагология, като специфично научно направление, е проучването на езиковите средства за изразяване на представата на един народ за друг. Идеята за образа на „другия“ (познат или непознат, близък или далечен), пречупена през етнофразеологизмите, позволява да се реконструират диахронните процеси по фосилизиране на представи у един етнос за друг, както и да се проследят пътищата за формиране на актуални лингвиепистеми и проекции. Ексерпирването на етнонимните фразеологизми е основа за проучване не само на езикови тенденции, но и за разкриване на динамиката в създаването на стереотипи и представи, както и за проследяване на процесите по тяхната актуализация или архаизация. Един от класическите изследователски обекти в имагологията е образът на съседа, с когото житейската съдба ни е събрала в един хронотоп. В конкретния случай в ролята на съсед се явяват нашите южни „комшии“.

Предметът на проучване са етнонимните фразеологизми, образувани с елемент, съдържащ корена *turk-* и неговите варианти *turч-* и *турч-* (образувани в диахронен план под въздействието на типичните за българския език прояви на I и II палатализация). Топосът е българската част от балканския езиков ареал, а хроносът на настоящото изследване обхваща първите две десетилетия на XXI век. Източниците за ексерпирване на езиковия материал са традиционните тълковни речници (многотомния „Речник на българския език“ на Българската академия на науките, „Български тълковен речник“ под редакцията на Любомир Андрейчин, „Съвременен тълковен речник на българския език А–Я“ под редакцията на Стоян Буров, анонимния „Нов тълковен речник на българския език А–Я“ и др.), фразеологичните речници („Фразеологичен синонимен речник на българския език“ от Ани Нанова, „Фразеологичен

речник на българския език“ /том 1–2/ от Кети Ничева, Сийка Спасова-Михайлова и Кристалина Чолакова и др.), пресата и актуалната интернетфорумна комуникация.

Изследователският корпус не претендира за изчерпателност по отношение на цялостната езикова картина, но пречупен през принципа за лингводидактическата целесъобразност, се явява като солидна основа за проследяване на водещите тенденции в изграждането на конкретна етнолингвофразеологична картина. В този контекст целта на настоящото изследване може да се определи като лингвистично проучване на системата от фразеологизми, съставени от етноними с корена *турк-* (*турч-*, *турц-*), които изграждат българската представа за един съседен народ с типичните за всяко съседство многопластови атитюди и квалификационни оценки и портретни езиково маркирани черти. Образът на другия е пречупен през стереотипната представа за съседа в типичните условия на балканския социокултурен „комшулук“, изпъстрен понякога с езиково преплитачи се фразеологични транспозиции.

Традиционно в българската лексикологическа практика се приема, че съществуват, най-общо казано, два вида фразеологични образувания, разделени по семантико-композиционен признак: а) фразеологизми с резултативно значение, запазило пряката си връзка със значенията на съставящите го елементи (т. е. фразеологизми с непроменено или частично променено изходно компонентно значение); б) фразеологизми с резултативно значение, изгубило пряката си връзка със значенията на съставящите го елементи (фразеологизми с цялостно променено изходно компонентно значение). Първите фразеологизми са образувани със семантично кумулиране на значенията на съставящите ги елементи (без или с евентуални частични промени), а вторите фразеологизми се отличават с коренно семантично преобразуване на изходните значения на съставящите ги елементи. Като подвидове на фразеологизмите с резултативно значение могат да се посочат: словосъчетания с описателно изразено действие; устойчиви словосъчетания, свързани с жест, мимика, символ; фраземи или двукомпонентни устойчиви словосъчетания; фразеологични словосъчетания; устойчиви сравнения; сложни съюзи, предлози и частици; предложно-именни словосъчетания; фразеологизирани конструкции; устойчиви фрази; крилати изрази; пословици и поговорки (Ничева, Спасова-Михайлова, Чолакова, 1974, с. 12–17). Тези видове фразеологизми, независимо че се отличават с „константност и традиционна повтаряемост в речта“ според авторите на двутомния „Фразеологичен речник на българския език“ (Ничева, Спасова-Михайлова, Чолакова, 1974, с. 11), отпадат като обект на описание, поради запазване на връзката си със значенията на съставящите ги елементи¹. За разлика от каноничната българска монолингвална фразеологична лексикография този принцип системно не се спазва в българската двуезична лексикографска традиция (срв. „Военен българско-турски фразеологичен речник“ (1960), „Английско-български фразеологичен речник“ (1995), „Българско-руски фразеологичен речник“ (1974), „Руско-български фразеологичен речник“ (1980), „Българско-немски фразеологичен речник“ (1968), „Немско-български фразеологичен речник“ (1958), „Гръцко-български специален фразеологичен речник“ (1998) и др.). Ето защо в настоящото проучване семантичното преобразуване на изходните значения във фразеологизма не се абсолютизира, тъй като ограничава обема на етномаркираната реална езикова картина в българския език. Поради тази причина степента на фразеологичната свързаност на лексикалните елементи, образувачи даден фразеологизъм, се разглежда като индикатор за конституиране на изследователския корпус през призмата на узусно мотивирани изрази. Основният принцип за подбор на езиковия материал е актуалността и разпространеността в ежедневните сфери на общуване и в традиционния бит. В ролята на водещ критерий се явява степента на разпространеност на конкретните етнофразеологизми, което позволява в изследователския корпус да се включат

¹ Срв. определението на авторките в увода към „Фразеологичен речник на българския език“: „Фразеологичната единица, която се отличава с константност в своя състав и традиционна повтаряемост в речта, представлява самостоятелна езикова единица със свои специфични признаци. Тя е единица със сложна разделено оформена структура, образувана от два или повече компонента-лексеми. Фразеологизмът има единно, цялостно значение, възникнало от семантичното преобразуване на съставящите го елементи, чието значение, повече или по-малко е избледняло или напълно се е десемантизирано.“ (Ничева, Спасова-Михайлова, Чолакова, 1974, с. 11).

изрази с висока честотност на употреба и не с абсолютно висока фразеологична свързаност. В настоящото изследване с термина *етнофразеологизъм* се означават устойчиви съчетания, независимо от степента на промяна на семантиката на съставлящите ги елементи. Включват се разговорни и книжни фразеологизми, авторски и анонимни фразеологизми, контаминационни и дериватни фразеологизми.

Етнонимите и техните производни, около които би трябвало да се формират въпросните фразеологизми, са: *турчин*, *туркиня*, *турче*², *потурнак* (*пуртурначка, *потурначе)³, *турски*, *турска*, *турско*⁴, *потурнашки*, *потурнашка*, *потурнашко*, и техните форми за множествено число – *турци*, *туркини*, *турчета*, *потурнаци*, *турски*, *потурнашки*. Към тази група трябва да се добави и словоформата *алатурка*, която в съвременния български език се изписва графично като една дума, независимо от своята многокомпонентна етимологична структура. Следователно конституираните индикатори за ексцерпиране на етнофразеологизми около корена *турк-* (*турч-*, *турц-*) стават общо 17 базови елемента. Обаче в процеса на ексцерпиране на илюстративния материал по темата на настоящото изследване се оказва, че в българската езикова реалност липсват фразеологизми, съдържащи словоформите *туркиня*, *потурнак*, *потурнашки*, *потурнашка*, *потурнашко*, *туркини*, *турчета*, *потурнаци*, независимо от използването им в редица разговорни и книжовни свободни словосъчетания⁵.

По този начин се установи, че обследвания корпус е съставен от няколко десетки изрази: <ако ще> и *турско* да стане; ако ще *турско* да е; *сядам алатурка*; *върви ми <напред>* като на *турския* рамазан; като в *турски* сериал; като в *турско* робство; като *заклан турчин* спя; като покрай *турски* гробища; като *турско* гробище мълча; кафе *алатурка* (по едно кафе *алатурка* в широки чаши); *кисел като турчин* през рамазан; *кога се потурчи* и *турска* чалма *нави*; *кръстен турчин*; мода *алатурка*; ни *турчин*, ни *българин*; оригинален като *турски* *аниуг*; по *турски* (сутляш, тиквички ~); по-големи *турци* от *турците* (напр. *гърците са ~*); по-голям *турчин* от *ходжата*; по-зле от *турско* робство; *седя* (*сядам*) по *турски*; *турска* ангора; *турска* ангорска котка; *турска* баклава; *турска* баница; *турска* баня; *турска* жълтица; *турска* заемка; *турска* керемида; *турска* кухня; *турска* къща (стара ~); *турска* леска; *турска* леца; *турска* лира; *турска* манджа; *турска* махала; *турска* мода; *турска* овчарка; *турска* пендара; *турска* ракия; *турска* тоалетна; *турска* фирма; *турската* Ривиера (перлата на ~); *турска* чалга; *турски* авиолинии; *турски* автобус; *турски* ага; *турски* аеролинии; *турски* *аниуг*; *турски* бей; *турски* бейлик; *турски*

² Етнонимът *турчин* (мн. ч. *турци*) ‘лице от основното население на Турция’ (РБЕ) е съществително име от мъжки род. За означаването на лица от женски пол се използва думата *туркиня* (мн. ч. *туркини*) ‘жена от основното население на Турция’ (РБЕ). В разговорния език се фиксират и думите *турче* (мн. ч. *турчета*) ‘дете от турски произход’ и *турчинче* (мн. ч. *турчинчета*) ‘момиче от турски произход’ за означаване на двата пола на децата от турски произход.

³ От корена *турк-* е и съществителното име *потурнак* ‘мъж, който е приел исляма, който се е потурчил’ (РБЕ) с форма за множествено число *потурнаци*, като при него се наблюдава изпадане на съгласния звук -к от края на корена (*турк-*).

⁴ Прилагателното име *турски/турска/турско/турски* се образува от корена *тур(к)-* с афикс -ски и окончание за род (мъжки – -и, женски – -а, среден – -о) в единствено число и за множествено число (-и). То има следните значения: *турски*: 1. ‘който се отнася до турчин и до Турция’: *Турско село.*, *Турска дума.*, *Турски войски.*; 2. като същ. м. *турски* – ‘турски език’. *Хаджи Генчо знае още влашки, малко руски, малко турски.* (Каравелов) (РБЕ). Названието на езика, официален в Република Турция, се образува по стандартния за българския език начин – като се използва прилагателното име за мъжки род единствено число (*турски*) заедно с думата *език*: *турски език*. Със същото значение може да се използва и субстантивираният прилагателно име *турски* = *турски език*. Освен думата *турски* и думата *турско* може да функционира едновременно и като прилагателно, и като съществително име (т. е. тук също се наблюдава процес на субстантивация): *турско*, мн. няма, ср. – 1. Турската държава; Турция. *Традиция съществува в Турско, когато бесилката се скъса, да се прости животът на осъдения.* (Величков); 2. Епохата, времето на турското робство в България. *Бежанец от Ресенско, още в турско, като юноша, той е бил комитетски куриер.* (К. Константинов) (РБЕ).

⁵ Регистрират се и три глагола в книжовния български език, чийто корен е *турк-*: *потурчвам*, *потурчвам се* и *турчя се*. Първият от тях (*потурчвам*) е със значение ‘принуждавам някого да приеме исляма; изгубвам (обикновено чужда) вещь’. Вторият глагол (*потурчвам се*) също има две значения: ‘доброволно приемам исляма; заробвам се, заемам се с непосилна работа’. Глаголът *турчя се* ‘държа се като турчин; имам се за турчин’. В процеса на работа не бяха открити фразеологизми, в които да се съдържат тези два глагола.

босилек; *турски бюрек*; *турски говор*; *турски гозби*; *турски диалект*; *турски дънки*; *турски жълтици* (наниз ~); *турски кангал*; *турски кебап*; *турски килим*; *турски курорт*; *турски ключек*; *турски локум*; *турски маратонки*; *турски падишах*; *турски паша*; *Турски поток*; *турски прах за пране*; *турски ресторант*; *турски сапун*; *турски сериал*; *турски сладолед*; *турски стоки* (продавам ~); *турски султан*; *турски тарикат*; *турски тир*; *турски тираджия*; *турски търговец*; *турски хамам*; *турски хляб*; *турски чай*; *турски чобанин*; *турско злато*; *турско кафе*; *турско княжество*; *турско маане*; *турско менце*; *турско наречие*; *турско парче*; *турско седло*; *турско синьо*; *турско червено*; *турско ястие*; *хубаво момче*, *ама турче*⁶. Анализът на този работен корпус показва, че той съдържа 76 двукомпонентни словосъчетания, 2 трикомпонентни словосъчетания, 12 четирикомпонентни словосъчетания и 6 многокомпонентни словосъчетания.

Ограничена част от ексцерпираните етнофразеологизми се използват за номинация, без да имат експресивна оцветеност, като например *турско кафе*, *турско синьо* и т. н. Друга част от етнофразеологизмите, особено сред тези, които могат да бъдат определени като същински фразеологизми, съгласно дефиницията във „Фразеологичния речник на българския език“ (1974), се отличават със слаба честотност на употреба в български език в началото на ХХІ век. Като примери за етнофразеологизми със слаба честотност могат да бъдат посочени следните: <ако ще> и *турско да стане* / *ако ще* и *турско да е*; *върви ми <напред>* като на *турския рамазан*; *гърците са по-големи турци от турците*; *като в турско робство*; *като заклан турчин*; *като заклан турчин спя*; *като покрай турски гробища*; *като турско гробище мълча*; *кисел като турчин през рамазан*; *кога се потурчи* и *турска чалма нави*; *кръстен турчин*; *ни турчин*, *ни българин*; *по-голям турчин от ходжата*; *по-зле от турско робство* и др.

Ясно се очертава експресивната оцветеност, носена от част от етнофразеологизмите. Интересен е паралелът между *турска стока* и *китайска стока*. Ако 90-те години на ХХ век са маркирани с феномена *турски стоки*, то началото на ХХІ век узаконява разпространението на *китайски стоки*, като негативният елемент в оценката на качеството се прехвърля в посока на източноазиатските продукти, без това да намалява неблагоприятната оценка за турската продукция. Единствено тъждествеността в оценката на качеството остава все още в изразите *турски боклуци* – *китайски боклуци*, но тя се поема повече от семантиката на лексемата *боклук*, отколкото от етноадективите *турски/китайски*. Аналогия се открива и в употребата на етнофразеологизмите *турско менце* и *китайско менце*, които се използват като синоним на фалшификат на престижна марка, произведен съответно в Турция или Китай. Негативизмът обаче изчезва в кулинарната област, където *турска кухня* и *турски специалитети* със съпътстващото ги лексико-фразеологично и семантично поле се ползват със заслужен авторитет сред българската езикова общност. При случаите от типа на *китайска кухня*, *китайска храна* и т. н. положителната конотация е накърнена от различните журналистически разследвания и публикации за състоянието на *китайските ресторанти*, въпреки че в цялата страна мрежата от хранителни заведения с етнофразеологизма *китайски ресторант* запазва своята разпространеност.

Турските сериали, синоним на съзлива мелодрама с голяма продължителност, се славят с по-високо качество на сценария, по-добра игра на актьорите и по-добри декори в съпоставка с *латиноамериканските* или *индийските сериали*. За това свидетелства високата гледаемост на сериозния брой сериали, излъчвани по българските телевизии (включително в прайтайма) за периода от 2005 г. насам.

Едва при един от ексцерпираните етнофразеологизми се установява многозначност. Така например етнофразеологизмът <ако ще> и *турско да стане* може да означава „1. непременно ще се извърши или осъществи това, което е изразено в главното изречение; 2. никога, при никакви обстоятелства няма да стане или няма да бъде направено това, което е изразено в главното изречение“ (Нанова, 2005, с. 20).

При част от етнофразеологизмите се наблюдава и синонимия, макар и да не е често срещано явление. В някои случаи синонимният фразеологизъм не съдържа етноним: *като турско гробище мълча* = *като нукал мълча*, <ако ще> и *турско да стане* = *ако ще* и *земята на опаки да се обърне*, *върви ми <напред>* като на *турския рамазан* = *върви ми като на Марко Тодев*, *като заклан турчин спя* = *като заклан спя*, *турска ангора* = *ангорска котка* и др.

В други случаи синонимен на даден етнофразеологизъм е друг етнофразеологизъм, независимо дали съдържа или не корена *турк-*. Така понякога синонимията се изразява в замяна на един от съставлящите етнофразеологизма компоненти, като тя може да доведе и до промяна в структурата (поредността на компонентите) на етнофразеологизма: а) етнофразеологизми със замяна на компонента *турски* с компонента *алатурка*, например *турско кафе* – *кафе алатурка* (*кафе на джезве*, *арменско кафе*, *гръцко кафе*, *кипърско кафе*,

⁶ Точният брой на ексцерпираните етнофразеологизми към момента на подготовка за публикуване на материала е 96 единици.

арабско кафе), *сядам по турски* – *сядам алатурка*; б) етнофразеологизми със замяна на компонента, определян от прилагателното *турски*, например *турски бюрек* – *турска баница*, *турски хамам* – *турска баня* и др. В този контекст е необходимо да се отбележи, че се актуализират два случая на семантично разграничение при образуването на етнофразеологизми, при които с прилагателното име *турски* (съответно *турска* или *турско*) се изразява: а) „произход“; б) „начин“. Например фразеологизмът *турски анцуг* означава ‘анцуг, произведен в Турция’ (т. е. обозначава се неговият „произход“), докато при етнофразеологизма *турско кафе* се обозначава „начинът на приготвяне на пиетето“, който е характерен за традицията и бита на турците (т. е. прилагателното име *турски* съответства на значението *алатурка* или *по турски*).

Забелязва се и интересна употреба на етнонима, функциониращ като прилагателно име в етнофразеологизма „(Легенда за) *Турчин мост*“. В този пример настъпва адеквативация на етнонима *турчин*, тъй като същото значение може да бъде изразено и по следния начин „(Легенда за) *Турския мост*“.

Идеографският анализ на ексцерпирания работен корпус от етнофразеологизми, съдържащи корена *турк-*, позволи да се очертае наличието на 18 семантични полета:

- османска власт: *турски султан*, *турски падишах*, *турски паша*, *турски бей*, *турски ага* и др.
- административно деление: *турски бейлик*, *турско княжество*, *турска махала* и др.
- икономика и бизнес: *турски поток*, *турска фирма*, *турски авиолинии*, *турски аеролинии*, *турска стока*, *турско менце* и др.
- парични единици: *турска лира*, *турска жълтица*, *турска пендара* и др.
- професии и занятие: *турски тираджия*, *турски чобанин*, *турски търговец* и др.
- бит: *турска баня*, *турска тоалетна*, *турски килим*, *сяда по турски*, *сядам по турски* и др.
- храна и напитки: *кафе алатурка*, *турско кафе*, *турски чай*, *турска ракия*, *турска кухня*, *турско ястие*, *турска манджа*, *турски гозби*, *турски хляб*, *турски кебап*, *тиквички по турски*, *турска баклава*, *турски бюрек* = *турска баница*, *турски локум*, *турски сладолед*, *сутляш по турски* и др.
- туризъм: *турски курорт*, (*перлата на*) *турската Ривиера*, *турски ресторант* и др.
- транспорт: *турски тир*, *турски автобус* и др.
- архитектура: *турска керемида*, (*стара*) *турска къща* и др.
- облекло и мода: *турска мода*, *турски маратонки*, *турски дънки*, *турски анцуг* и др.
- накити и благородни метали: *турско злато*, (*наниз*) *турски жълтици* и др.
- цветове: *турско синьо*, *турско червено*, *турско злато* и др.
- изкуство: *турски сериал*, *турско маане*, *турски кючек*, *турско парче*, *турска чалга* и др.
- флора: *турска леща*, *турска леска*, *турски босилек* и др.
- фауна: *турска ангора*, *турска ангорска котка*, *турски кангал*, *турска овчарка* и др.
- медицина: *турско седло* и др.
- езиковане: *турска заемка*, *турско наречие*, *турски говор*, *турски диалект* и др.

В резултат на анализа на ексцерпирания етнофразеологизми с корена *турк-* се забелязва тенденция за слаба честотност на употреба на фразеологизми с цялостно променено изходно компонентно значение и активна употреба на фразеологизми с непроменено изходно компонентно значение. Очертаните 18 семантични полета на етнофразеологизмите ясно показват употребата им в различни стилове на езика – от характерни за разговорния стил (*турски тираджия*, *турска махала*, *турски гозби*, *турски тарикат*, *турско менце* и др.) до специализираната терминология (*турско седло*, *турска леска*, *турски босилек* и др.).

Българската езикова представа се отличава със своята динамичност и адекватно отразяване на промените, които настъпват в регионален и глобален план, за което немалка роля играят средствата за масова информация и комуникация. В исторически план етнофразеологизмите се свързват предимно с езиково изразените реалии от времето на Османската империя и тогавашното административно деление и особености на управление, като тяхното количество е ограничено, а разпространението е предимно в текстове, осветляващи нашето минало. Наред с емпрунтологично вкоренените класически реperi в съвместния български бит и култура се развива ролята на етнофразеологизмите, отразяващи съвременните процеси и динамиката на днешното балканско културно-политическо и стопанско ежедневие. Интензивните икономически, транспортни, туристически и културни контакти, развитието на търговията и бума на ориенталската кухня не само актуализират и вдъхват нов живот на позабравени изрази, но и въвеждат в езиковото пространство редица нови етнофразеологизми, които променят лексикологичния пейзаж на съвременния български език и извеждат на преден план нови прояви на експресивност и конотативност.

БИБЛИОГРАФИЯ:

- АБФР 1995** Английско-български фразеологичен речник. София: Маг '77. (*ABFR. Angliysko-balgarski frazeologichen rechnik. Sofia: Mag '77.*)
- Андрейчин, Л., Л. Георгиев, С. Илчев, Н. Костов, И. Лекв, С. Стойков, Ц. Тодоров (1993)** Български тълковен речник. София: Издателство на Българската академия на науките. (*Andreychin, L., L. Georgiev, S. Ilchev, N. Kostov, I. Lekov, S. Stoykov, Ts. Todorov. Balgarski talkoven rechnik. Sofia: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.*)
- Андрейчина, К., С. Влахов, С. Димитрова, К. Запрянова (1980)** Руско-български фразеологичен речник. София: Наука и изкуство; Москва: Русский язык. (*Andreychina, K., S. Vlahov, S. Dimitrova, K. Zapryanova. Rusko-balgarski frazeologichen rechnik. Sofia: Nauka i izkustvo; Russkiy yazik.*)
- Буров, С., В. Бонджолова, М. Илиева, П. Пехливанова (1994)** Съвременен тълковен речник на българския език. Велико Търново: Елпис. (*Burov, S., V. Bondjolova, M. Ilieva, P. Pehlivanova. Savremenen talkoven rechnik na balgarskia ezik. Veliko Tarnovo: Elpis.*)
- Класов, Г., Т. Парушев, С. Парушев (1960)** Военен българско-турски фразеологичен речник. София: Държавно военно издателство. (*Klasov, G., T. Parushev, S. Parushev. Voenen balgarsko turski frazeologichen rechnik. Sofia: Darzhavno voenno izdatelstvo.*)
- Кошелев, А., М. Леонидова (1984)** Българско-руски фразеологичен речник. София: Наука и изкуство. (*Koshelev, A., M. Leonidova. Balgarsko-ruski frazeologichen rechnik. Sofia: Nauka i izkustvo.*)
- Нанова, А. (2005)** Фразеологичен синонимен речник на българския език. София: Хейзъл. (*Nanova, A. Frazeologichen sinonimen rechnik na balgarskia ezik. Sofia: Heizal.*)
- Николова-Гълъбова, Ж. (1968)** Николова-Гълъбова, Жана. Българско-немски фразеологичен речник. София: Наука и изкуство. (*Nikolova-Galabova, Zh. Balgarsko-nemski frazeologichen rechnik. Sofia: Nauka i izkustvo.*)
- Николова-Гълъбова, Ж., К. Гълъбов (1958)** Немско-български фразеологичен речник. София: Наука и изкуство. (*Nikolova-Galabova, Zh., K. Galabov. Nemsko-balgarski frazeologichen rechnik. Sofia: Nauka i izkustvo.*)
- Ничева, К., С. Спасова-Михайлова, К. Чолакова (1974–1975)** Фразеологичен речник на българския език. Том 1–2. София: Издателство на Българската академия на науките. (*Nicheva, K. S. Spasova-Mihaylova, K. Cholakova. Frazeologichen rechnik na balgarskia ezik. Vol. 1–2. Sofia: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.*)
- НТРБЕ (1997)** Нов тълковен речник на българския език. София: Маг '77. (*Nov talkoven rechnik na balgarskia ezik. Sofia: Mag '77.*)
- РБЕ (1977–)** Речник на българския език. София: Издателство на Българската академия на науките. (*RBE. Rechnik na balgarskia ezik. Sofia: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.*)
- Шишков, С. (1998)** Гръцко-български специален фразеологичен речник. София. (*Shishkov, S. Gratsko-balgarski spetsialen frazeologichen rechnik. Sofia.*)